

Izabela Wysocka

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0001-5810-2438

ISTOTA TAJEMNICY UBEZPIECZENIOWEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA JEJ NARUSZENIE

Wprowadzenie

Celem opracowania jest ukazanie istoty tajemnicy ubezpieczeniowej przy szczególnym uwzględnieniu odpowiedzialności za jej naruszenie. Dokonanie analizy wymaga poruszenia kwestii dotyczących zakresu podmiotowego i przedmiotowego, jaki obejmuje tajemnica ubezpieczeniowa. Ponadto poza uwzględnieniem odpowiedzialności cywilnej, karnej i administracyjnej na uwagę zasługuje temat powiązany, jakim jest odpowiedzialność pracownika wobec zakładu pracy. Opracowanie ma przede wszystkim wykazać, jaką odpowiedzialnością może być dotknięty podmiot naruszający obowiązek zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej.

Istota tajemnicy ubezpieczeniowej

Istotą tajemnicy zawodowej jest prawo do prywatności, które wynika z gwarancji konstytucyjnej zawartej w art. 47 Konstytucji RP¹, zgodnie z którym „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”². W związku z zapewnieniem wskazanej gwarancji ustawodawca nadał zawodom zaufania publicznego obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej. Poza najpowszechniejszymi profesjami, które objęte są tym obowiązkiem, wyróżnia się także tajemnicę telekomunikacyjną, bankową oraz ubezpieczeniową. Warto przy tym zaznaczyć, iż nie zawsze

¹ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).

² A. Jurkowska, *Tajemnica bankowa jako środek ochrony prawa do prywatności*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2005, t. XIII, s. 221–224.

ustawodawca posługuje się nazwanym określeniem konkretnej tajemnicy zawodowej. Przytoczona sytuacja ma miejsce w przypadku tajemnicy ubezpieczeniowej, która swoje źródło znajduje w art. 35 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej³.

Rola ubezpieczyciela jest przede wszystkim nacechowana potrzebą zaufania publicznego z powodu charakteru zobowiązania, jakie powstaje pomiędzy stronami oraz danymi przekazywanymi ubezpieczycielowi. Ponadto należy wskazać, że nie tylko zakład ubezpieczeń, ale i osoby w nim zatrudnione są obowiązane do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej. Obowiązek ten dotyczy też podmiotów powiązanych, tj. agentów ubezpieczeniowych. Obok tajemnicy ubezpieczeniowej pojawia się także tajemnica ubezpieczeniowa agenta ubezpieczeniowego w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych i brokera ubezpieczeniowego w związku z wykonywaniem czynności brokerskich.

Dokładne wykazanie istoty tajemnicy ubezpieczeniowej wymaga przeanalizowania zakresu przedmiotowego i podmiotowego, jaki obejmuje ta instytucja.

Zakres przedmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej

Prawo do prywatności wspomniane we wstępie jest podstawą powołania takich instytucji jak tajemnica zawodowa⁴. Gwarancja konstytucyjna ma na celu ochronę strony kontraktu w różnych stosunkach zobowiązaniowych. Umowa obligacyjna ma szczególne znaczenie przy określaniu zakresu przedmiotowego tajemnicy ubezpieczeniowej. Jest to istotne z powodu nadania przez ustawodawcę następującego brzmienia art. 35 ust. 1 u.d.u.r., zgodnie z którym „zakład ubezpieczeń i osoby w nim zatrudnione, a także osoby i podmioty, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe, są obowiązane do zachowania tajemnicy dotyczącej poszczególnych umów ubezpieczenia”. Przytoczony przepis należy rozumieć literalnie i tylko w ten sposób wyznacza on zakres przedmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej. Pojęcie „poszczególnych umów”, o których mowa jest we wskazanej podstawie prawnej, dotyczą tylko umów ubezpieczenia, a zatem inne umowy zawierane przez zakład ubezpieczeń są wyłączone spod tajemnicy ubezpieczeniowej. Do umów zawieranych przez zakład ubezpieczeń, które wydawałoby się, że powinny być objęte wskazanym obowiązkiem, należą przede wszystkim umowy gwarancji ubezpieczeń, jednak jak zostało podkreślone wcześniej, nie są one zawarte w zakresie przedmiotowym tej instytucji. Z tego faktu rodzi się pewna wątpliwość interpretacyjna zakresu przedmiotowego tajemnicy ubezpieczeniowej⁵. Umowy,

³ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. 2015, poz. 1884 ze zm.), dalej: u.d.u.r.

⁴ A. Jurkowska, *Tajemnica bankowa...*, s. 221-224

⁵ M. Szczepańska [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, WK 2017, Lex, komentarz do art. 35.

które nie są umowami ubezpieczeniowymi, również mogą zawierać dane, które powinny być chronione, mimo to rodzaj stosunku obligacyjnego zawartego pomiędzy ubezpieczycielem a stroną umowy przesądza o obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej przez podmiot do tego zobowiązany.

Odpowiednie zdefiniowanie zakresu przedmiotowego tajemnicy ubezpieczeniowej wymaga też doprecyzowania istoty samej umowy ubezpieczeniowej. Przyjmuje się, że na zakres przedmiotowy składa się cała treść stosunku zobowiązaniowego. Należy przez to rozumieć sam fakt zawarcia umowy ubezpieczenia, jak również wszelkie informacje, które uzyskał zakład ubezpieczeń w związku z sytuacją zawarcia umowy, ale także, co najistotniejsze, informacje dotyczące treści umowy ubezpieczenia⁶. Stosunek obligacyjny będący przedmiotem umowy ubezpieczenia wskazany został w art. 805 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, zgodnie z którym „ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę”⁷. Umowa ubezpieczenia jest zatem umową nazwaną, odpłatną, o charakterze dwustronnie zobowiązującym⁸.

Powyższa analiza wykazuje, że zakres przedmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej zdefiniowany w art. 35 ust. 1 u.d.u.r. wymaga doprecyzowania przez przepisy k.c. dotyczące umów ubezpieczeniowych i tylko w taki sposób powinno się go interpretować. Dostrzegając zatem wskazane ograniczenie tajemnicy ubezpieczeniowej tylko do stosunków obligacyjnych z zakresu umów ubezpieczeniowych, należy wysunąć wniosek, iż zawężenie zakresu przedmiotowego powoduje, że instytucja ta nie chroni całkowicie beneficjenta przed ujawnieniem jego danych.

Zakres podmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej

Zakres podmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej stanowi katalog zamknięty (*numerus clausus*) określony w art. 35 u.d.u.r. poprzez ogólne wskazanie podmiotów, które zobowiązane są do zachowania tajemnicy zawodowej. W ust. 1 ustawodawca zaznaczył, że tajemnica ubezpieczeniowa obowiązuje zakład ubezpieczeń i osoby w nim zatrudnione, jak również osoby i podmioty, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe. Poprzez określenie „osoby i podmioty, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe” rozumie się osoby będące w stosunku pracy z zakładem ubezpieczeń oraz osoby i podmioty będące w stosunku umów cywilnoprawnych, a także agentów ubezpieczeniowych⁹.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 ze zm.), dalej: k.c.

⁸ M. Orlicki, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004, s. 671 i n.

⁹ M. Szczepańska [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, WK 2017

Zważywszy na wyróżnienie agenta ubezpieczeniowego w zakresie podmiotowym tajemnicy ubezpieczeniowej, należy zaznaczyć, iż tajemnica zawodowa obowiązująca wskazaną profesję *de facto* jest zbiegiem tajemnicy ubezpieczeniowej i tajemnicy agenta ubezpieczeniowego. W myśl art. 22 ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń agent ubezpieczeniowy i agent oferujący ubezpieczenia jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy informacji, które uzyskał w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych, dotyczących zakładu ubezpieczeń, drugiej strony umowy ubezpieczenia lub umowy gwarancji ubezpieczeniowej oraz klienta. Podkreślić należy, że obowiązek ten ciąży na agencie ubezpieczeniowym i agencie oferującym ubezpieczenia uzupełniające również po rozwiązaniu umowy agencyjnej¹⁰. Zgodnie z przytoczoną podstawą prawną agent ubezpieczeniowy jest zobowiązany do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej wynikającej z art. 35 ust. 1 u.d.u.r., a także tajemnicy agenta ubezpieczeniowego. Zakres przedmiotowy tajemnicy agenta ubezpieczeniowego jest szerszy od zakresu przedmiotowego tajemnicy ubezpieczeniowej. Wynika to z faktu włączenia umowy gwarancyjnej ubezpieczenia do zakresu przedmiotowego tajemnicy agenta ubezpieczeniowego. Pomimo jednak tej różnicy w doktrynie przyjmuje się, że dochodzi do zbiegu dwóch tajemnic zawodowych w przypadku wykonywania profesji agenta ubezpieczeniowego i agenta oferującego ubezpieczenia uzupełniające¹¹.

Dostrzegając wskazaną tożsamość tajemnicy ubezpieczeniowej i tajemnicy agenta ubezpieczeniowego, nie należy jej stosować w przypadku tajemnicy brokera ubezpieczeniowego. Tajemnica brokera ubezpieczeniowego określona została w art. 32 ust. 3 pkt 1 u.d.u., zgodnie z którym broker ubezpieczeniowy ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności brokerskich w zakresie ubezpieczeń. Powyższy obowiązek ciąży na brokerze ubezpieczeniowym również po rozwiązaniu stosunku umownego ze zleceniodawcą. Należy zaznaczyć, iż tajemnica brokera ubezpieczeniowego nie pokrywa się z tajemnicą ubezpieczeniową z uwagi na charakter działalności samego zawodu brokera ubezpieczeniowego. Nie można zatem uznawać brokera ubezpieczeniowego za podmiot, za pomocą którego zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe, ponieważ broker ubezpieczeniowy działa wyłącznie w imieniu osoby, która poszukuje ochrony wynikającej z ubezpieczenia. Ponadto broker ubezpieczeniowy nie może jednocześnie wykonywać działalności agencyjnej i czynności agencyjnych¹². Uznać należy, że broker ubezpieczeniowy nie może być podmiotem rozumianym w świetle art. 35 ust. 1 u.d.u.r.,

¹⁰ Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. 2017, poz. 2486 ze zm.), dalej: u.d.u.

¹¹ J. Byrski, *Przetwarzanie danych osobowych przez pośredników ubezpieczeniowych*, „The Central and Eastern European Online Library” 2019, no. 3, s. 27.

¹² Art. 32 ust. 1 pkt 1 u.d.u.

tj. takim, za pomocą którego zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe¹³.

Konkludując powyższe rozważania, zakres podmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej dotyczy podmiotów wskazanych w art. 35 ust. 1 u.d.u.r., a także agenta ubezpieczeniowego i agenta oferującego ubezpieczenia uzupełniające, którzy wykonują czynności agencyjne. Obowiązek zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej nie dotyczy brokera ubezpieczeniowego przy wykonywaniu czynności brokerskich, gdyż jego obowiązkiem jest zachowanie jedynie tajemnicy brokerskiej, która nie jest tożsama z tajemnicą ubezpieczeniową.

Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej – uwagi wprowadzające

Przedmiotem niniejszego opracowania jest w szczególności odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej. Analiza zakresu przedmiotowego i podmiotowego tej instytucji wykazała istotę samej tajemnicy zawodowej. Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej przez podmiot zobowiązany do jej zachowania może być rozumiana na gruncie różnych dziedzin prawa. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 4 października 2017 r. (sygn. II SA/Wa 178/17) stwierdził, że „tajemnica ubezpieczeniowa jest instytucją prawa publicznego wprowadzoną do systemu prawnego w celu prawnej ochrony słuszych interesów ubezpieczających, którzy mogą i powinni oczekiwać od zakładów ubezpieczeń i osób w nich zatrudnionych zachowania w tajemnicy wszelkich informacji dotyczących ich sytuacji majątkowej i osobistej oraz wszelkich innych informacji dotyczących treści umowy ubezpieczenia. Jest to obowiązek nałożony przez ustawodawcę na każdy zakład ubezpieczeń, naruszenie którego niesie za sobą sankcje administracyjnoprawne, karne oraz cywilne”. Podmiot zobowiązany do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej, który narusza to prawo, może być zatem dotknięty odpowiedzialnością cywilną wynikającą z przepisów k.c., a także odpowiedzialnością karną na gruncie k.k. i ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary¹⁴. Ponadto podmiot naruszający obowiązek zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej może być dotknięty sankcjami administracyjnymi za popełnienie deliktu administracyjnego. Na uwagę zasługuje też zagadnienie dotyczące odpowiedzialności pracownika zakładu ubezpieczeń za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w świetle przepisów k.p.¹⁵

¹³ J. Byrski, *Przetwarzanie danych...*, s. 27.

¹⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 ze zm.), dalej: k.k.; ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. 2002, nr 197, poz. 1661 ze zm.), dalej: u.o.p.z.

¹⁵ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 – Kodeks pracy (Dz.U. 1974, nr 24, poz. 141 ze zm.).

Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej w świetle przepisów prawa cywilnego

Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej pojawia się na gruncie prawa cywilnego, a w szczególności jako pogwałcenie praw wynikających z ochrony dóbr osobistych. W myśl art. 23 k.c. dobra osobiste definiowane są jako zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska. Należy przy tym podkreślić, iż wymienione dobra osobiste są jedynie przykładowe. Ustawodawca, stanowiąc przepis art. 23 k.c., stworzył katalog otwarty, zatem wszelkie inne dobra, które uznać można za budzące negatywną opinię w społeczeństwie, objęte są ochroną prawa cywilnego¹⁶. Wyjaśniając istotę odpowiedzialności za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej, powinno się zaznaczyć, iż w doktrynie przyjęte jest stanowisko odpowiedniej interpretacji wskazanego przepisu. Wykładni przepisu art. 23 k.c. dokonuje się nierozłącznie z art. 24 k.c., który stanowi o ochronie dóbr osobistych¹⁷. Przechodząc zatem do zastosowania ochrony dóbr osobistych jako możliwości dochodzenia praw za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej, wskazać należy, że informacje, jakie uzyskuje podmiot zobowiązany do zachowania tajemnicy, stanowią dobra osobiste w świetle k.c. Dobrem osobistym, które w szczególności chroni tajemnica ubezpieczeniowa, jest prawo do prywatności, co podkreślił Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 12 grudnia 2018 r. (sygn. I OSK 2376/16): „ponadto tajemnica ubezpieczeniowa podobnie jak inne tajemnice przewidziane w przepisach prawa zabezpiecza chronione prawem wartości, w tym przypadku prawo do prywatności ubezpieczających, czy prawo ubezpieczającego przedsiębiorcy do zachowania w poufności jego danych handlowych. Przy czym fakt, że dane te mogą też być objęte tajemnicą przedsiębiorcy, nie zwalnia zakładu ubezpieczeń z obowiązku ich chronienia tajemnicą ubezpieczeniową”¹⁸. Dochodzenie roszczenia wynikającego z ochrony dóbr osobistych za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej dokonuje się na podstawie art. 448 k.c., w myśl którego za naruszenie dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny. Zadośćuczynienie jest przyznawane niezależnie od innych środków niezbędnych do usunięcia skutków takiego naruszenia.

¹⁶ Taki pogląd wyraził SN w wyroku z dnia 18 stycznia 2013 r. (sygn. IV CSK 270/2012, Lexis Nexis nr 5157855), w którym Sąd wskazał, że „odwołanie się do obiektywnych, a więc kształtowanych przez opinie ludzi rozsądnie i uczciwie myślących kryteriów naruszenia dóbr osobistych nie oznacza, że decydujące znaczenie ma reakcja, jaką dane zachowanie wywołuje, gdyż nie reakcja jest tu ważna, ale występująca w społeczeństwie opinia”.

¹⁷ S. Dmowski, R. Trzaskowski, komentarz do art. 23 [w:] *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna*, red. J. Gudowski, LexisNexis 2014.

¹⁸ Wyrok NSA z dnia 12 grudnia 2018 r., sygn. I OSK 2376/16, Lex nr 2610925.

Na gruncie prawa cywilnego poza odpowiedzialnością wynikającą z naruszenia dóbr osobistych podmiot niestosujący się do obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej może odpowiadać z art. 471 k.c. stanowiącego o odpowiedzialności *ex contractu* oraz z art. 415 k.c. stanowiącego o odpowiedzialności *ex delicto*. Dostrzegając istotę odpowiedzialności wynikającej z art. 471 k.c., należy uzupełnić jego treść o przepis art. 472 k.c., zgodnie z którym „jeżeli ze szczególnego przepisu ustawy albo z czynności prawnej nie wynika nic innego, dłużnik odpowiedzialny jest za niezachowanie należytej staranności”. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 września 2002 r. (sygn. I CKN 971/00), „należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej, którą określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności, nie oznacza staranności wyjątkowej, lecz dostosowanej do działającej osoby, przedmiotu, jakiego działanie dotyczy, oraz okoliczności, w jakich działanie to następuje”¹⁹. Jak wynika z art. 35 ust. 1 u.d.u.r., do obowiązku podmiotów do tego zobowiązanych należy zachowanie tajemnicy ubezpieczeniowej, a zatem podmioty obowiązane muszą dokładać należytej staranności, by zadbać o prawo do prywatności drugiej strony stosunku obligacyjnego. Należyta staranność jest w tym przypadku kluczowym aspektem, którego przestrzeganie spoczywa na zakładzie ubezpieczeń i osobach w nim zatrudnionych, jak również na osobach i podmiotach, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe.

Dochodzenie roszczenia za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej może także mieć miejsce na podstawie przepisu art. 415 k.c., w myśl którego „kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia”. W przypadku odpowiedzialności deliktowej musi dojść do sytuacji, w której strony nie wiąże żadne zobowiązanie albo gdy szkoda powstała poza takim stosunkiem obligacyjnym, przy jednoczesnym zaznaczeniu, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania było czynem niedozwolonym²⁰. Słusznie stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lutego 2013 r. (sygn. II CNP 50/12), uznając, że niewykonanie umowy może stanowić czyn niedozwolony, jednak w sytuacji, gdy sprawca szkody naruszył obowiązek powszechny, ciążyący na każdym. Samo niewykonanie zobowiązania nie może być uznane za działanie bezprawne w rozumieniu art. 415 k.c. Wskazanej kwalifikacji można dokonać jedynie wtedy, gdy jednocześnie następuje naruszenie obowiązku powszechnego²¹. W sytuacji, gdy osoba będąca w stosunku pracy z zakładem ubezpieczeń narusza obowiązek zachowania tajemnicy, w tym przypadku ubezpieczeniowej, odpowiada za naruszenie prawa na podstawie art. 415 k.c., natomiast zakład ubezpieczeń odpowiadałby na podstawie odpowiedzialności kontraktowej wyini-

¹⁹ Wyrok SN z dnia 25 września 2002 r., sygn. I CKN 971/00, Lex nr 56902.

²⁰ M. Wałachowska, komentarz art. 415 [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania. Część ogólna* (art. 353–534), red. M. Frans, M. Habdas, WKP 2018, Lex.

²¹ Wyrok SN z dnia 14 lutego 2013 r., sygn. II CNP 50/12, Lex nr 1314379.

kającej z art. 471 k.c.²² Zaznaczyć również należy, że konstrukcja taka ma charakter odpowiedzialności solidarnej²³.

Odpowiedzialność cywilna za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej przez podmiot zobowiązany do jej zachowania ma szerokie zastosowanie. Ochrona prawa do prywatności zapewniona przez gwarancje konstytucyjne stanowi także ochronę na gruncie k.c. poprzez dbałość o dobra osobiste człowieka. Stosunki obligacyjne tworzą również odpowiedzialność kontraktową, która ma szerokie zastosowanie w szczególności do podmiotów bezpośrednio będących stroną zobowiązania. Ponadto znaczenie ma też skorzystanie z ochrony prawnej, jaką daje odpowiedzialności deliktowa, której kluczowym aspektem jest wina.

Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej na gruncie prawa karnego

Odpowiedzialność karna za naruszenie tajemnicy została uregulowana w art. 266 § 1 k.k., zgodnie z którym „kto, wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”. Przytoczony przepis określa podstawową zasadę odpowiedzialności karnej za naruszenie tajemnicy zawodowej, w przeciwieństwie do art. 439 u.d.u.r., który stanowi *lex specialis* do przepisu k.k., ustanawiając odpowiedzialność karną za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej. Zgodnie z generalną zasadą poprzez art. 266 § 1 k.k. wprowadzona została karalność naruszenia obowiązku dyskrecji. Przedmiotem ochrony w świetle tego przepisu jest stosunek zaufania, który istnieje pomiędzy podmiotem dysponującym informacjami a depozytariuszem. Zaznaczyć należy, że depozytariusz musi odgrywać konkretną rolę społeczną, co rozumie się przez zapoznavanie się z informacjami wyłącznie w związku z pełnioną funkcją lub wykonywaną pracą²⁴. Przepis szczególny w ust. 1 stanowi, że kto ujawnia tajemnicę ubezpieczeniową bądź ją wykorzystuje, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat²⁵. Ustęp 2 jest formą kwalifikowaną omawianego czynu, która przewiduje sytuację, w której sprawca czynu dopuszcza się ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy ubezpieczeniowej w celu osiągnięcia korzyści majątkowych. Na uwagę zasługuje przytoczone

²² Wnioskowanie *per analogiam* do wyroku SN z dnia 19 lutego 2019 r., sygn. IV CSK 428/09, Lex nr 585878.

²³ M. Wałachowska, komentarz art. 415.

²⁴ W. Wróbel, D. Zając, komentarz do art. 266 [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, cz. II: *Komentarz do art. art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, WKP 2017, Lex.

²⁵ Art. 439 ust. 1 u.d.u.r.

w przepisie „ujawnienie”, które należy rozumieć jako uczynienie, że coś staje się jawne, wiadome, oczywiste. Dla kwalifikacji czynu z art. 439 u.d.u.r. nie ma znaczenia, czy ujawnienie informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową będzie miało postać przekazu ustnego, ukazania dokumentów, przedmiotów czy innych środków technicznych, za pomocą których można przełamać zabezpieczenia²⁶. Inaczej natomiast rozumie się pojęcie wykorzystania. Słusznie ten termin wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 12 lutego 2013 r. (sygn. II AKa 2/13), stwierdzając, że „wykorzystanie informacji to wszelkie działania podejmowane przez sprawcę, dla których znajomość informacji stanowiła podstawowy impuls działania nakierowanego na uzyskanie określonej korzyści dla siebie lub innego podmiotu. O wykorzystaniu informacji można mówić, gdy sprawca po zapoznaniu się z nią podjął określone decyzje, działania, czynności”²⁷.

Poza wskazanymi przepisami zastosowanie do odpowiedzialności karnej za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej ma również u.o.p.z. Przytoczony akt jest odzwierciedleniem katalogu czynów zabronionych pod groźbą kary, które stanowią standardy Unii Europejskiej²⁸. Szczególną podstawą prawną, która ma zastosowanie w tym przypadku, jest art. 16 ust. 1 pkt 1 lit. b u.o.p.z. Przepis wskazuje, że podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności na podstawie ustawy, jeżeli popełnia przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu określone w art. 430–440 u.d.u.r. Warto przypomnieć, iż wspomniany wcześniej art. 439 u.d.u.r. stanowi o odpowiedzialności karnej za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej.

Podsumowując odpowiedzialność na gruncie prawa karnego za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej przez podmiot zobowiązany do jej zachowania, zastosowanie ma przede wszystkim przepis art. 266 § 1 k.k. oraz art. 439 u.d.u.r. stanowiący *lex specialis*. Poza wyróżnionymi przepisami zastosowanie ma także u.o.p.z. Wnioskować należy zatem, że u podstaw ochrony tajemnicy ubezpieczeniowej leży dbanie o interesy klientów zakładów ubezpieczeń²⁹.

Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej jako sankcja administracyjna

Czyn będący naruszeniem tajemnicy ubezpieczeniowej może również stanowić delikt administracyjny w rozumieniu prawa administracyjnego. Z odpowiedzialnością administracyjną mamy do czynienia w przypadku, gdy konieczne

²⁶ A. Błachnio-Parzych komentarz do art. 439 [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, WK 2017, Lex.

²⁷ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 12 lutego 2013 r., sygn. AKa 2/13, Lex nr 1294723.

²⁸ Szerzej: D. Habrat, *Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Komentarz art. 439, LexisNexis 2014, Lex.

²⁹ J. Majewski, *Komentarz do przepisów karnych nowej ustawy o działalności ubezpieczeniowej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 3/2, s. 198.

jest dopuszczenie się przez podmiot administrowany czynu zabronionego w postaci deliktu administracyjnego. Należy zatem taki czyn rozumieć jako działanie lub zaniechanie, które narusza zakaz bądź nakaz ustanowiony w danym akcie powszechnie obowiązującym, ale także w przypadku naruszenia norm aktu bezpośrednio skierowanego do podmiotu administrowanego. W efekcie organ administracyjny sprawujący nadzór ma prawo zastosowania sankcji administracyjnej przewidzianej przepisami prawa³⁰.

Podmiot obowiązany do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej może być dotknięty sankcjami administracyjnymi nałożonymi przez Komisję Nadzoru Finansowego. Ustanowienie Komisji jako organu nadzorującego zakłady ubezpieczeń wynika z art. 3 ust. 1 pkt. 23 u.d.u.r. Ujawnienie bądź wykorzystanie tajemnicy ubezpieczeniowej jest naruszeniem prawa, a zatem podmiot zobowiązany do jej zachowania, w tym przypadku zakład ubezpieczeń, nie stosując się do obowiązku zachowania informacji wynikających z poszczególnych umów ubezpieczenia, narusza prawo. Sankcjami administracyjnymi, jakimi może być dotknięty taki zakład ubezpieczeń, jest jego likwidacja oraz kary pieniężne.

Zgodnie z art. 322 ust. 1 pkt 1 u.d.u.r. organ nadzorujący może zarządzić przymusową likwidację zakładu ubezpieczeń w przypadku, gdy zakład ubezpieczeń wykonuje działalność z naruszeniem prawa, statutu lub planu działalności, nie zapewniając przy tym zdolności do wykonywania zobowiązań. Na uwagę zasługuje fakt, że notoryczne naruszanie tajemnicy ubezpieczeniowej przez zakład ubezpieczeń może prowadzić właśnie do sytuacji, kiedy skutkować to będzie brakiem możliwości wykonywania zobowiązań. Tajemnicę ubezpieczeniową należy rozumieć jako ochronę sfery prywatności klientów zakładu ubezpieczeń, a także ochronę ich interesu ekonomicznego. Z drugiej strony tajemnica ubezpieczeniowa w pewien sposób chroni również interes ekonomiczny zakładów ubezpieczeń poprzez poczucie wiarygodności wśród klientów. Pomimo że nieprzestrzeganie tajemnicy ubezpieczeniowej przez zakład ubezpieczeń nie stanowi dla ogółu utraty wizerunku, jednak należy stwierdzić, że ma to ogromny wpływ na pozyskiwanie nowych klientów³¹. Z powyższego należy wysunąć wniosek, że niedochowanie obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej stanowi naruszenie prawa, a zatem taki zakład ubezpieczeń może być dotknięty karą administracyjną w postaci przymusowej likwidacji zakładu ubezpieczeń zastosowaną przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Innym rodzajem sankcji administracyjnej przewidzianej przepisem art. 362 ust. 2 pkt 1 u.d.u.r. jest kara finansowa. Organ nadzoru może nałożyć kary pieniężne przewidziane w 362 ust. 1 u.d.u.r. w przypadku, gdy zakład ubezpieczeń

³⁰ M. Śliwa-Wajda, *Odpowiedzialność administracyjna ad personam osoby zarządzającej krajowym zakładem ubezpieczeń w świetle najnowszych zmian ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych” 2019, nr 32(2), s. 64.

³¹ J. Majewski, *Komentarz do przepisów...*, s. 198.

wykonuje działalność z naruszeniem przepisów prawa, statutu, zawartych umów ubezpieczenia lub planu działalności. Naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej może zatem skutkować nałożeniem kary pieniężnej. Wskazany przepis przewiduje różne rodzaje sankcji finansowych. Jako pierwszą wyróżnia się karę nałożoną na członka zarządu zakładu ubezpieczeń lub prokurenta do wysokości odpowiadającej ich trzykrotnemu przeciętnemu miesięcznemu wynagrodzeniu z ostatnich 12 miesięcy. W sytuacji, gdy jednak nie można ustalić przeciętnego wynagrodzenia z ostatnich 12 miesięcy, kara ta może być nałożona w wysokości do 100 tys. z. Kolejnym rodzajem sankcji jest kara pieniężna nałożona na zakład ubezpieczeń do wysokości 0,5% składki przypisanej brutto wykazanej przez zakład ubezpieczeń w ostatnim przedstawionym organowi nadzoru sprawozdaniu finansowym. W sytuacji, gdy zakład ubezpieczeń nie wykonywał działalności lub uzyskał składkę przypisaną brutto poniżej 20 mln zł, wtedy wysokość kary jest ustalana do 100 tys. zł. Ponadto wyróżnia się jeszcze dwa rodzaje kar, które nie stanowią sankcji finansowej, a jedynie ingerują w działalność zakładu ubezpieczeń. Należą do nich: zawieszenie w czynnościach członka zarządu zakładu ubezpieczeń do rozpatrzenia wniosku o jego odwołanie na najbliższym posiedzeniu organu uprawnionego do jego odwołania oraz wystąpienie do właściwego organu zakładu ubezpieczeń z wnioskiem o odwołanie udzielonej prokury³².

Zważywszy na przytoczone sankcje, należy zwrócić uwagę na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2017 r., w którym Sąd stwierdził, że „na gruncie art. 14 ust. 3a ustawy z 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych organ nadzoru nie miał (do 31 grudnia 2015 r.) i aktualnie również nie ma możliwości dokonania wyboru pomiędzy zastosowaniem sankcji finansowej a zastosowaniem innego instrumentu nadzorczego oddziaływania. Ustawodawca przesądził bowiem w sposób jednoznaczny, że najodpowiedniejszą reakcją nadzorczą na nieprawidłowości polegające na nieterminowej likwidacji szkód jest nałożenie kary pieniężnej, przy czym KNF może dokonać jedynie wyboru co do podmiotu, na który zostanie nałożona kara pieniężna. Nadto organ mając na uwadze zapis art. 362 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy z 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (podobnie stanowił poprzednio art. 212 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy o działalności ubezpieczeniowej) może mając na względzie maksymalną wysokość kary, która może być na dany podmiot nałożona, dokonać jej miarkowania”³³. W przypadku naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej przez zakład ubezpieczeń

³² Art. 362 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. 2015, poz. 1884 ze zm.).

³³ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2019 r., sygn. VI SA/Wa 1651/16, Lex nr 2484147.

należy analogicznie rozumieć przytoczone orzeczenie, mając na względzie, że Komisja Nadzoru Finansowego nie może wedle uznania dobierać sankcji administracyjnych, a jedynie dopatrywać się najodpowiedniejszych do naruszenia prawa.

Odpowiedzialność pracownika zakładu ubezpieczeń za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej – odpowiedzialność porządkowa i materialna

Kwestią odrębną od wspomnianych wcześniej rodzajów odpowiedzialności za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej jest odpowiedzialność pracownika będącego w stosunku pracy z zakładem ubezpieczeń. Zagadnienie to nie jest co prawda przedmiotem opracowania, jednak stanowi uzupełnienie powyższej treści. Pracownik zakładu ubezpieczeń jest podmiotem zobowiązanym do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej zgodnie z art. 35 ust. 1 u.d.u.r., ale odpowiedzialność pracownika znajduje swoje źródło w przepisach k.p. Zastosowanie w tym przypadku może mieć art. 108 k.p. ustanawiający kary porządkowe. Jest to rodzaj odpowiedzialności porządkowej pracownika. Należy przy tym zaznaczyć, że pracodawca ma możliwość ukarania pracownika, a nie powinność³⁴. Przepis art. 108 k.p. przewiduje następujące kary porządkowe: karę upomnienia oraz karę naganny. Ponadto pracownik, który dopuści się ujawnienia danych objętych tajemnicą ubezpieczeniową, może też być dotknięty konsekwencjami wynikającymi z art. 52 § 1 pkt 1 i 2 k.p., zgodnie z którym „pracodawca może rozwiązać umowę o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika w razie: ciężkiego naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych lub popełnienia przez pracownika w czasie trwania umowy o pracę przestępstwa, które uniemożliwia dalsze zatrudnianie go na zajmowanym stanowisku, jeżeli przestępstwo jest oczywiste lub zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem”. Nie należy również pomijać odpowiedzialności materialnej, jaką może ponieść pracownik, a która wynika z art. 114 k.p., w myśl którego pracownik, który wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ze swojej winy wyrządził pracodawcy szkodę, ponosi odpowiedzialność materialną.

Podsumowanie

Tajemnica ubezpieczeniowa zdefiniowana w art. 35 u.d.u.r dotyczy przede wszystkim zakładu ubezpieczeń i podmiotów, za pomocą których zakład ten wykonuje czynności ubezpieczeniowe. Każdy z wymienionych podmiotów może być

³⁴ W. Perdeus, komentarz do art. 108 [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, t. I: Art. 1–113, red. K.W. Baran, WKP 2020, Lex.

dotknięty odpowiedzialnością za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej. Ochrona powstała na gruncie prawa cywilnego, karnego oraz administracyjnego ma przede wszystkim na celu zapewnienie gwarancji konstytucyjnej, jaką jest ochrona dóbr osobistych. Możliwość dochodzenia roszczenia za naruszenie dobra osobistego jako odpowiedzialności za niedochowanie tajemnicy ubezpieczeniowej potwierdza tę tezę. Istota tajemnicy ubezpieczeniowej przekłada się zatem na zakres możliwości dochodzenia roszczeń na gruncie prawa cywilnego. Ponadto ochrona prawnokarna ugruntowana na podstawie trzech różnych ustaw ma zapewnić poczucie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń i podmiotów zobowiązanych do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej, gdyż jak wskazano w zakresie przedmiotowym, dane przekazywane ubezpieczycielowi są danymi prywatnymi, a umowy ubezpieczenia często wymagają przedstawienia ich. Odrębna, ale równie istotna jest funkcja, jaką sprawuje organ nadzoru nad zakładami ubezpieczeń. Komisja Nadzoru Finansowego może także w przypadku takich naruszeń stosować sankcje administracyjne, które mają w mojej ocenie najdalej idące negatywne skutki dla zakładu ubezpieczeń, chociażby takie, jak przymusowa likwidacja.

Podsumowując, tajemnica ubezpieczeniowa jest instytucją prawa publicznego, która przeszła do prawa prywatnego, by zapewnić ochronę jednostki przed naruszeniami jej prywatności, a zakres tej ochrony jest szeroki, gdyż podmiot odpowiedzialny za zachowanie tajemnicy ubezpieczeniowej może być dotknięty odpowiedzialnością cywilną, karną i administracyjną.

Bibliografia

- Błachnio-Parzych A. [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, WK 2017, Lex.
- Byrski J., *Przetwarzanie danych osobowych przez pośredników ubezpieczeniowych*, „The Central and Eastern European Online Library” 2019, no. 3.
- Dmowski S., Trzaskowski R. [w:] *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna*, red. J. Gudowski, LexisNexis 2014, Lex.
- Habrat D., *Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Komentarz do art. 43*, LexisNexis 2014, Lex.
- Jurkowska A., *Tajemnica bankowa jako środek ochrony prawa do prywatności*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2005, t. XIII.
- Majewski J., *Komentarz do przepisów karnych nowej ustawy o działalności ubezpieczeniowej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 3/2.
- Orlicki M., *Prawo zobowiązań – część szczegółowa* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII, J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004.
- Perdeus W. [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, t. I: Art. 1–113, red. K.W. Baran, WKP 2020, Lex.
- Szczepańska M. [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, WK 2017, Lex.
- Śliwa-Wajda M., *Odpowiedzialność administracyjna ad personam osoby zarządzającej krajowym zakładem ubezpieczeń w świetle najnowszych zmian ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych” 2019, nr 32(2).

Wałachowska M. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, red. M. Frans, M. Habdas, *Komentarz do art. 415*, WKP 2018, Lex.
Wróbel W., Zajac D. [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, cz. II: *Komentarz do art. art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, WKP 2017, Lex.

Streszczenie

Tajemnica ubezpieczeniowa jest instytucją prawa publicznego, która wprowadzona została do systemu prywatnego. Celem tej instytucji jest ochrona gwarancji konstytucyjnych, takich jak prawo do prywatności, a także stanowi ochronę dóbr osobistych człowieka. Z tego faktu rodzi się szeroka odpowiedzialność podmiotu za naruszenie tajemnicy ubezpieczeniowej. Dopatrywać się można odpowiedzialności cywilnej jako naruszenia umownego oraz odpowiedzialności deliktowej. Ponadto podmiot zobowiązany do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej, który narusza ten obowiązek, może być dotknięty odpowiedzialnością karną, której podstawa znajduje źródło w kilku ustawach. Warto również zaznaczyć rolę odpowiedzialności administracyjnej, w której naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy jest traktowane jako delikt administracyjny. Z uwagi na powyższe istotą tajemnicy ubezpieczeniowej jest zapewnienie ochrony na gruncie prawa cywilnego, karnego oraz administracyjnego.

Słowa kluczowe: tajemnica zawodowa, tajemnica ubezpieczeniowa, zakład ubezpieczeń, odpowiedzialność cywilna, odpowiedzialność karna, odpowiedzialność administracyjna, delikt administracyjny, odpowiedzialność pracownika, dobra osobiste, ochrona dóbr osobistych

THE ESSENCE OF INSURANCE SECRECY WITH PARTICULAR REGARD TO LIABILITY FOR ITS BREACH

Summary

Insurance secrecy is a public law institution that has been introduced to the private system. The purpose of this institution is to protect constitutional guarantees such as the right to privacy, and also to protect human rights. This fact gives rise to the entity's broad liability for breach of insurance secrecy. You can see civil liability as a contractual breach and tort liability. In addition, the entity obliged to maintain insurance secrecy that violates this obligation may be affected by criminal liability, the basis of which is found in several acts. It is also worth highlighting the role of administrative responsibility, in which a breach of the obligation of confidentiality is treated as an administrative tort. Due to the above, the essence of insurance secrecy is to provide protection under civil, criminal and administrative law.

Keywords: professional secrecy, insurance secrecy, insurance company, civil liability, criminal liability, administrative liability, administrative tort, employee liability, personal rights, protection of personal rights